

istočna podjednako a bez tačno određenih granica između juga i istoka) i sl. I terminu *srpskohrvatski* odnosno *hrvatskosrpski* u nazivu našeg jezika ne može se činiti ni ovaj ni ma koji drugi prigovor. Zato ja i smatram da je on bolji i tačniji od svih ostalih termina koji se pored njega upotrebljavaju.

O NAZIVU NAŠEGA JEZIKA

Mate Hraste

Profesoru beogradskog Filozofskog fakulteta dru. Mihajlu Stevanoviću rado ustupamo strane časopisa »Jezik«, da iznese svoje mišljenje o jedinstvenom službenom nazivu našega književnog jezika. Međusobnom suradnjom u zagrebačkom »Jeziku« i u beogradskom »Našem jeziku« pročistila bi se mnoga jezična pitanja, koja bi bila od koristi za sve Hrvate, Srbe i Crnogorce, koji danas imaju jedinstven književni jezik. Zato mi pozdravljamo lojalnu suradnju svakoga naučnog i kulturnog radnika iz cijele zemlje. I mi ćemo nastojati, koliko nam vrijeme bude dopuštalo, da surađujemo u »Našem jeziku«.

Članak dra. Stevanovića raspravlja jedno vrlo važno pitanje, o kome je on već više puta pisao. O tome se pitanju dosta raspravljalo i na Novosadskom sastanku. Svi učesnici iz Zagreba zauzeli su isto stanovište kao i oni iz Beograda, Sarajeva i Novog Sada, t. j. da je potrebno, da u službenom nazivu našega književnog jezika dođu do izražaja oba njegova sastavna dijela. To znači, da se službeno jezik može nazivati: *hrvatskosrpski*, *srpskohrvatski*, *hrvatsko-srpski*, *srpsko-hrvatski*, *hrvatski* ili *srpski*, *srpski* ili *hrvatski*. Svaki od tih naziva je dobar i pravilan, jer u svakome dolaze do izražaja oba njegova dijela, a svaki od njih ima i svoje opravdanje na temelju upotrebe u prošlosti i u sadašnjosti. Nema nikakve sumnje, da je naziv *hrvatskosrpski* ili *srpskohrvatski*, za koji se zalaže prof. Stevanović, ispravan i dobar, ali ni ostali nazivi nisu ništa lošiji od ovoga, jer znače isto što i ovaj. Možda su lingvistički i opravdani.

Naš se jezik u prošlosti nazivao različitim imenima. Hrvati su ga nazivali: dalmatinski, ilirski, slovinski, bosanski i hrvatski. Srbi su ga nazivali obično srpski. Zadnjih sto godina ti se nazivi ujednačuju u tom pravcu, da u njima dolaze do izražaja oba sastavna dijela: hrvatski i srpski. U XIX. stoljeću (1818) Vuk St. Karadžić naziva svoj rječnik »Srpski rječnik, istolkovan njemačkim i latinskim riječima«, iako se u njemu nalaze narodne riječi sakupljene u Hrvatskoj, Dalmaciji, Dubrovniku, Boki, Crnoj Gori, Baranji, Srijemu i drugdje, dakle jednako u predjelima, u kojima borave Hrvati kao i Srbi. Dr. F. Iveković i dr. Ivan Broz izdali su god. 1901. »Rječnik hrvatskoga jezika«, premda je dr. I. Broz građu za taj rječnik skupljao iz svih književnih djela Vuka Karadžića i Đure Daničića. Temelj je tom rječniku, kako u predgovoru kaže izdavač F. Iveković, Srpski rječnik

istumačen njemačkim i latinskim riječima, što ga je sakupio i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić u Beču 1852. Pri kraju predgovora sam pisac obrazlaže, zašto je svome djelu dao naslov »Rječnik hrvatskoga jezika«. On kaže: »Ovo djelo moglo bi se zvati i *rječnik Srpskoga jezika*, i da su ga napisali Srbi jamačno bi se tako zvalo; ali mu je po jednakom pravu i po samim načelima Srbalja Vuka Karadžića (Srb. i Hrv. 6) i Đura Daničića (Dioba 5) ime *rječnik Hrvatskoga jezika*, jer su ga spisali i na svijet izdali Hrvati. Nije se dometnulo ili Srpskoga, jer taj dometak ne bi zadovoljio nijednoga Srbina, a ozlovoljio bi mnoge Hrvate, a i Srbi ne bi dodali *ili Hrvatskoga*. Braća ka' i braća.« Historijski rječnik Jugoslavenske akademije, što ga je počeo na svijet izdavati Đuro Daničić, nosi naslov »Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika«. Pisci kasnijih rječnika, koji su izdani između dva rata i poslije Drugog svjetskog rata, većinom našeg i nekog stranog jezika, nazivaju najvećim dijelom na srpskoj strani jezik *srpskohrvatski*, a na hrvatskoj strani *hrvatski*. To će nam potvrditi mnogi primjeri: Medić-Laurent: Francusko-srpski rečnik (Beograd, 1930), Ristić-Kangrga: Rečnik srpskohrvatskog i nemačkog jezika (Beograd, 1928), Bakotić: Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika (Beograd, 1936), Đurović: Rečnik rusko-srpskohrvatski (Beograd, 1936) Moskovljević: Rusko-srpski rečnik (Beograd, 1949), Šamšalović: Rječnik njemačko-hrvatsko-srpski (Zagreb, 1929), Adamović: Francusko-hrvatski rječnik (Zagreb 1937), Deanović: Talijansko-hrvatski rječnik (Zagreb, 1942), Andrović: Englesko-srpskohrvatski rječnik (Zagreb, 1947), Barić: Rečnik srpskoga ili hrvatskoga i arbanaskoga jezika (Zagreb, 1950), Benešić: Hrvatsko-poljski rječnik (Zagreb, 1949), Drvodelić: Hrvatsko-engleski rječnik (Zagreb, 1953), Hurm: Njemačko-hrvatski rječnik (Zagreb, 1954).

To šarenilo naziva našega jezika potvrđuje tvrdnju dra. Stevanovića, da je u naslovu rječnika našega i nekog stranog jezika nezgodan naziv *hrvatski* ili *srpski* (*srpski* ili *hrvatski*), pa ga i nalazimo samo u Barićevu »Rečniku srpskoga ili hrvatskoga i arbanaskoga jezika«. Još je za rječnik nezgodniji naziv našega jezika hrvatsko-srpski, kako ga je nazvao Šamšalović, jer bi po naslovu moglo izgledati, da se u tome rječniku navode i tumače riječi triju jezika: njemačkoga, hrvatskoga i srpskog jezika. To je sigurno najvažniji razlog, zašto su Hrvati u dvojezičnim rječnicima naš jezik nazivali hrvatskim.

S gramatikama stvar stoji drukčije. U njima se na srpskoj strani od Daničićeve »Male srpske gramatike«, Beč 1850., do stvaranja Države Srba, Hrvata i Slovenaca naš jezik nazivao srpskim (Daničić, Novaković, Stojanović). Hrvati su ga od Mažuranićeve »Slovnice hrvatske« nazivali hrvatskim (Mažuranić, Veber, Jagić, Florschütz). Sam Daničić u djelima izdanim u Zagrebu naziva naš jezik *hrvatski* ili *srpski*, a u djelima izdanim u Beogradu obično samo *srpski*. Hrvati su u tome postupali ispravnije. Maretić je svoju naučnu gramatiku nazvao »Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika« (Zagreb, 1899), a i u srednjoškolskoj je gramatici jezik nazvao *hrvatski* ili *srpski*. Između dva rata gramatike našega jezika u Beogradu (Belićeve) i u Zagrebu (Musulinove) nazivale su naš

jezik *srpskohrvatski* odnosno *hrvatskosrpski*. U to doba je pravopis u Beogradu (Belićev) nazivao jezik *srpskohrvatski*, a u Zagrebu (Boranićev) *hrvatski* ili *srpski*. Poslije Drugoga svjetskog rata u Beogradu su srednjoškolske gramatike nazivale naš jezik najprije *srpskim*, a kasnije *srpskohrvatskim*, a u Zagrebu samo *hrvatski* ili *srpski*.

Prva moderna i odlična gramatika našega jezika, koju je za potrebe srednje škole u Dalmaciji i Istri na talijanskom jeziku izdao Pero Budmani u Beču 1867., nosi naslov »Grammatica della lingua serbo-croata«. Pisac u uvodu sam kaže, zašto ju je tako nazvao: »Dajemo dvostruki naziv srpsko-hrvatski jeziku, koji se govori u Srbiji, Bosni, Hercegovini, Dalmaciji, Slavoniji, Srijemu i t. d., jer nam se čini prikladniji od naziva ilirski i južnoslavenski... Upotrebljavamo ga odijeljenog crticom ne u nekom etnološkom značenju, nego da njime razlikujemo dva dijela, u koje je sada podijeljena naša književnost. Hrvatskim nazivamo onaj dio književnosti, koji ima svoje središte u Zagrebu. Ovaj stavlja za osnovu pisanoga jezika dubrovačku i dalmatinsku književnost prošlih vjekova i htio bi zadržati oblike toga jezika, ako se danas i ne upotrebljavaju. Drugi dio, kome dajemo ime srpski, ima za svoga glavara i utemeljitelja Vuka Stefanovića Karadžića, i ne priznaje nego žive oblike govornog jezika.« Nijemac A. Leskien dao je također gramatici našega jezika naslov »Grammatik der serbo-kroatischen Sprache« (Heidelberg, 1914), a isto su to učinili i Francuzi A. Meillet i A. Vaillant davši naziv gramatici našega jezika »Grammaire de la langue serbo-croate« (Paris, 1924). Oni se u uvodu osvrću na naziv serbo-croate i kažu: »Usprkos dvostrukom imenu, srpsko-hrvatski jezik označuje tip jedinstvenog govora i književnog jezika, samo je nazvan prema kraju: srpski jezik ili hrvatski jezik. Termin srpsko-hrvatski zamisao je gramatičara. Gramatičari jugoslavenski nazivaju ga srpski ili hrvatski jezik.«

Kako iz svega vidimo, svi nazivi: hrvatskosrpski, srpskohrvatski, hrvatsko-srpski, srpsko-hrvatski, hrvatski ili srpski, srpski ili hrvatski dobri su i upotrebljavali su ih naizmjenice odlični i najbolji poznavaoi našega jezika, domaći i strani. Naziv *hrvatski* ili *srpski* (*srpski* ili *hrvatski*) nama je najbliži, jer se u našim krajevima upotrebljava zadnjih 80 godina. Tako su jezik u našim krajevima službeno nazivali Hrvati i Srbi počevši od Đure Daničića i Tome Margetića do danas. On je pravilan i točan, jer njime u svemu izjednačujemo pojam *hrvatski* s pojmom *srpski*. Naziv *srpsko-hrvatski* (*hrvatsko-srpski*), koji i danas često susrećemo u beogradskoj i zagrebačkoj štampi, isto je tako dobar, jer njime označujemo dvoje: 1. da je to jezik, kojim govore dva naroda: Hrvati i Srbi, 2. da je to jezik, kojim su pisane dvije književnosti: hrvatska i srpska. Naziv hrvatskosrpski (srpskohrvatski) najviše se upotrebljavao zadnjih petnaestak godina pred Drugi svjetski rat, i to više u istočnim krajevima nego u zapadnim. Taj je naziv našega jezika dobar kao i ostali, ali mu mi ne možemo dati prednost pred ostalima.

Uvjeren sam, da ne bi bilo dobro ni pametno nametati nikome, koji će od spomenuta tri (odnosno šest) naziva upotrebljavati. To ne bi urodilo dobrim plodom, jer nametnuti naziv većina kulturnih radnika ne bi rado primila. Samo će vrijeme odabrati i zadržati jedan (možda isti) naziv kao najobičniji. To će ovisiti o širokogrudnosti i razumijevanju kulturnih i naučnih radnika naših naroda. To se može postići samo slobodnom i dobrovoljnom upotrebom jednoga od navedenih naziva, jer se svakim od njih podjednako ističe, da je to jezik, kojim govore i pišu Hrvati i Srbi.

O TVORBI PRIDJEVA OD IMENICA NA *-IJA*

Veljko Gortan

U našem se jeziku razmjerno malo imenica narodnog podrijetla završava na *-ija*. Najobičnije su: *prostorija*, *provalija*, *ništarija*, *robija*, *sudija*, *županija*, *ljekarija*, *drvenarija*. Možemo im pribrojiti nekoliko zbirnih imenica na *-adija* tipa *momčadija*, *pješadija* i na *-džija* (*-čija*) prema turskom obrascu, na pr. *siledžija*, *šaljivdžija*, *abadžija* (= suknar). Završetak *-ija* nalazimo i u nekoliko stranih imenica, koje su se udomaćile u našem jeziku, na pr. *delija*, *spahija*, *hartija*, *lutrija*, *liturgija*, *kapetanija*. Taj je završetak, za koji Leskien kaže da je romanškog podrijetla, dosta čest u imenima zemalja, na pr. *Dalmacija*, *Slavonija*, *Srbija*, *Britanija*, *Perzija*.¹

U književnom jeziku, osobito za potrebe znanstvenih disciplina, upotrebljava se velik broj imenica na *-ija* iz klasičnih jezika, na pr. iz grčkoga: *filologija*, *filozofija*, *geografija*, *anatomija*, iz latinskoga: *infekcija*, *migracija*, *gravitacija*, *invazija*.

Kad se od imenica na *-ija* narodnog postanja tvore pridjevi, njihov je završetak redovno *-ijski*, na pr. *županijski*: *županija*, *pješadijski*: *pješadija*.

Za pridjeve od imena zemalja na *-ija* kaže Maretić² da im je završetak *-ijski* mnogo običniji od drugih. Mislim, da to nije točno. Ogleđao sam tvorbu pridjeva kod preko 70 imena zemalja na *-ija* i uvjerio se, da se njihovi pridjevi u velikoj većini ne svršavaju na *-ijski*, nego na *-ski*. Taj završetak prima imenica, pošto odbaci krajnje *-ija*. Evo nekoliko primjera:

slavonski: *Slavonija*

slovenski: *Slovenija*

makedonski: *Makedonija*

panonski: *Panonija*

albanski: *Albanija*

kampanski: *Kampanija*

hispanski: *Hispanija*

britanski: *Britanija*

skandinavski: *Skandinavija*

zelandski: *Zelandija*

abesinski: *Abesinija*

babelonski: *Babilonija*

¹ Isp. Maretić, Gramatika i stilistika hrv. ili srp. književnog jezika, 2. izdanje, Zagreb 1931., str. 279. i d.; Leskien, Grammatik der serbo-kroatischen Sprache, I., Heidelberg 1914., str. 317.

² O. c., str. 324.